

може бути визнаний виправданим, якщо свідомо пов'язаний з небезпекою для життя якоїсь особи або загрозою виникнення екологічної чи соціальної катастрофи;

- на соціальний захист. Офіцер інформації має право звертатися до судових інстанцій або інших компетентних органів публічної влади для захисту своїх прав, свобод і законних інтересів відповідно до чинного законодавства;

- на освіту. Офіцер інформації має право на отримання університетської, постуниверситетської або іншої освіти. Офіцер інформації з вислугою 10 і більше років у службі інформації і безпеки Республіки має право на підвищення рівня професійної підготовки у вищих навчальних закладах, установах постуниверситетської або іншої освіти за рахунок служби в межах бюджетних асигнувань;

- на охорону здоров'я та медичну допомогу. Передбачено право на безоплатну медичну, включаючи психіатричну, допомогу й лікування (амбулаторне й стаціонарне), також на безоплатні медикаменти й протези, що надаються за рахунок держави в медичному закладі служби тощо [7].

Також убачаємо цікавим зупинитися на відпустках, що надаються офіцерам інформації. Відповідно до ст. 50 вказаного закону, офіцерам інформації надаються такі повністю оплачувані відпустки, як: а) щорічна відпустка протягом 30 робочих днів, тривалість якої збільшується: на 5 робочих днів - за вислугу 10 років; на 10 робочих днів - за вислугу 15 років; на 15 робочих днів - за вислугу 20 і більше років. Крім цього, випускникам спеціальних навчальних закладів відразу після їх закінчення надається відпустка протягом 30 календарних днів; б) додаткові відпустки: за участь в антитерористичних операціях, виконання службових обов'язків у зонах підвищеного ризику для життя й здоров'я - тривалістю 15 календарних днів (зони підвищеного ризику для життя й здоров'я визначаються Урядом); за участь у ліквідації наслідків на Чорнобильській АЕС у зоні відчуження - тривалістю, встановленою законодавством для відповідної категорії осіб; за роботу зі шкідливими умовами праці відповідно до затвердженого Урядом переліку - тривалістю, встановленою на загальних підставах; для ветеранів війни - тривалістю, встановленою для цієї категорії осіб; жінкам, які мають двох і більше дітей у віці до 14 років (або одну дитину-інваліда у віці до 16 років) - тривалістю 4 календарних дні; г) медична відпустка - тривалістю до 30 днів, але з урахуванням характеру травм і захворювання тривалість відпустки може бути збільшена до 60 днів. За медичними рекомендаціями відпустка може продовжуватися рішенням медичної комісії, але якщо загальна тривалість відсутності

офіцера інформації на службі по причині хвороби протягом року складає понад 36 днів, він направляється на обстеження до медичної комісії для встановлення його придатності до служби; д) відпустка за сімейними обставинами - тривалістю до 10 календарних днів щорічно для вирішення невідкладних соціально-побутових питань, пов'язаних передусім з відновленням здоров'я, виконанням сімейних обов'язків та іншими важливими документально підтвердженими обставинами [7].

Отже, законодавець переважної більшості країн пострадянського простору намагався закріпити саме на законодавчому рівні основні положення, що стосуються особливостей проходження служби в органах і підрозділах правоохоронних органів спеціального призначення, уповноважених забезпечувати державну безпеку. Вважаємо доцільним передбачити такі аспекти й у національному законодавстві, що визначатимуть основні принципи, порядок, умови проходження державної служби, права, обов'язки, пільги тощо працівників СБУ.

Література

1. Артеменко О.В. Організаційно-правові засади проходження служби працівниками ДПС України: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. - Ірпінь, 2004. - 244 с.
2. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 27. - Ст. 382.
3. Про внесення змін до Указу Президента України від 7 листопада 2001 р. № 1053: Указ Президента України від 27 груд. 2007 р. № 1262/2007 // Офіційний вісник України. - 2007. - № 99. - Ст. 3581.
4. Про Службу безпеки України: Проект Закону України / О.М. Скибінецький, Ю.П. Самойленко. - К.: Верховна Рада України, 2009. - 33 с.
5. О службе в органах национальной безопасности: Закон Республики Армения от 7 апреля 2003 г. № ЗР-532. - [Электронный ресурс]: <http://ux.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1695&lang=rus>.
6. Об органах национальной безопасности Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 21 декабря 1995 г. № 2710 // Ведомости Верховного Совета Республики Казахстан. - 1995. - № 24. - Ст. 157.
7. О статусе офицера информации и безопасности: Закон Республики Молдова от 19 июля 2007 г. № 170-XVI // Официальный монитор Республики Молдова. - 2007. - № 171-174. - Ст. 667.

Талалай Д.В.

*кандидат юридичних наук, старший слідчий в ОВС
Головного слідчого управління Служби безпеки України
Надійшла до редакції 27.07.2012*

УДК 342.9

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ДЕЛІКТУ

Косянчук Т. О.

Адміністративні проступки достатньо розповсюджені й учинюються значно частіше, ніж про це можуть свідчити статистичні дані. Величезна кількість деліктів унаслідок тих чи інших обставин залишаються невиявленими спеціально уповноваженими органами держави, що призводить до неможливості застосувати до правопорушника заходів впливу. Виокремлення адміністративних деліктів зі сфери адміністративно правового регулювання

й створення інституту кримінального проступку в системі кримінального права дасть можливість гуманізувати систему покарань, дозволить уникнути чисельності й дублювання норм, зробить їх дію значно ефективнішою і, водночас, сприятиме систематизації адміністративного права, яке нині містить абсолютно не властивий йому інститут неуправлінських правопорушень.

**ШДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

Дослідженням проблем адміністративно-деліктних відносин в адміністративному праві займалися такі вчені: В. Авер'янов, С. Алексєєв, Д. Бахрах, А. Берлач, Ю. Битяк, Б. Габрічідзе, І. Голосніченко, Є. Додін, В. Колпаков, В. Ремньов, М. Хавронюк та ін.

Метою статті є аналіз юридичної літератури й чинного адміністративно-деліктного законодавства в контексті напрямів удосконалення вчення про адміністративний делікт.

Поняття “делікт” походить з римського права. Делікт - це правопорушення, що тягне за собою відповідальність особи, яка допустила його. Залежно від норм, які порушено, розрізняють делікти:

- цивільно-правові (заподіяння шкоди майну громадянина або установи, заподіяння шкоди особі тощо);
- адміністративно-правові (порушення правил дорожнього руху тощо);
- трудові (порушення трудового законодавства);
- дисциплінарні (прогул, запізнення на роботу та ін.);
- кримінально-правові (хуліганство, убивство, інші злочини).

У сучасній юридичній літературі під деліктом передусім розуміють правопорушення, а отже, доцільно з'ясувати змістовне навантаження цієї категорії. Як зазначає М.В. Цвік, правопорушення - це протиправне, винне, соціально шкідливе діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи, яке тягне за собою юридично визначені негативні наслідки для правопорушника [1]. Поняття “правопорушення” та “делікт” можна вважати тотожними, оскільки як під правопорушенням, так і під деліктом розуміють незаконну дію, проступок, злочин.

Відповідно до ст. 9 Кодексу про адміністративні правопорушення адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права й свободи громадян, на встановлений порядок управління й за яким передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративне правопорушення (проступок) характеризується низкою ознак. Так В.К. Колпаков ознаки адміністративного проступку поділяє на апостеріорні (емпіричні) і апіорні (теоретичні). Апостеріорні ознаки адміністративного проступку фіксуються в законі і їх нормативне закріплення є орієнтиром для попередньої кваліфікації адміністративного правопорушення [11, 24-25]. Відповідно до ст. 9 КУпАП такими ознаками є: діяння, протиправність, винність, караність, об'єкт посягання.

Теоретична категорія “склад адміністративного правопорушення” ученими визначається як сукупність встановлених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак, які характеризують діяння (дію чи бездіяльність) як адміністративний проступок. В юридичній літературі зустрічаються розбіжності щодо структури складу адміністративного проступку. Так одні вчені в структурі складу адміністративного проступку виділяють елементи складу (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона) і ознаки, що характеризують ці елементи [11, 53; 5, 234]. Інші вчені зазначають, що до складу адміністративного правопорушення належать ознаки, які притаманні об'єкту, об'єктивній і суб'єктивній сторонам та суб'єкту проступку [13, 176; 14, 22]. На нашу думку, склад адміністративного проступку - це система обов'язкових об'єктивних і суб'єктивних елементів діяння, конструйованих по чотирьох підсистемах (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона), ознаки яких

передбачені в диспозиціях норм законодавства, що встановлює адміністративну відповідальність.

Відповідно до ч. 2 ст. 9 КУпАП адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності. У цьому контексті особливої актуальності набувають критерії відмежування адміністративних проступків від злочинів.

Деякі вчені наголошують, що для встановлення критеріїв розмежування злочинів і адміністративних деліктів значну роль відіграє склад діяння. Як вважає О.М. Трайнін, складні й тонкі питання про межу між злочином, з одного боку, адміністративним правопорушенням і дисциплінарним проступком - з іншого, можуть бути вирішені насамперед за допомогою аналізу й чіткого формулювання складу злочину [2]. Саме склад правопорушення виконує розмежувальну функцію, за допомогою якої ознаки складів відмежовують злочини від діянь, які ними не є. [3]. На думку інших учених, адміністративна преюдиція виступає як зрозумілий і ефективний критерій відмежування адміністративної відповідальності від кримінальної, а повна відмова від неї є помилкою [4].

У сучасній теорії адміністративного й кримінального права основним критерієм розмежування адміністративних проступків і злочинів вважається суспільна небезпека. Саме остання означає, що діяння шкідливе для суспільства, що воно спричиняє або створює загрозу заподіяння такої шкоди суспільним відносинам [6]. Одночасно існує точка зору щодо наявності в адміністративних проступках такої ознаки, як шкідливість, а якщо суспільна шкідливість правопорушення досягає рівня суспільної небезпеки, то воно є злочином [7].

Одним з перших у новітній історії українського адміністративного права до характеристики адміністративного проступку звернувся І.П. Голосніченко. Свою увагу він зосередив на визначенні місця адміністративного проступку серед інших видів протиправної поведінки, розпочав дискусію щодо співвідношення суспільної небезпеки й шкідливості в ознаках адміністративного делікту, здійснив аналіз фактору небезпечності суб'єкта правопорушення як одного з критеріїв розмежування адміністративних проступків і злочинів. Поняття “шкідливість”, на думку вченого, виступає в ролі родового щодо поняття “небезпечність”. Проступки мають різний ступінь шкідливості, який може підвищуватись і сягати нової якості - суспільної небезпечності [8].

Слід також зрозуміти сутність природи проступку й звернути увагу на суб'єктивні ознаки вчиненого діяння. Розмежування правопорушень за видами повинно бути засновано на ступені суспільної небезпеки діяння, проявом якої можуть виступати: характер суспільної небезпеки діяння; форма вини й характер дії особи, яка вчинила діяння; особа винного в скоєнні діяння.

Загалом, доцільно виокремити між злочинами й адміністративними проступками кримінальні проступки. Наприклад, М.І. Хавронюк виділяє такі критерії відмежування адміністративних проступків від кримінальних: тяжкість наслідків; суспільна небезпека; форма вини; повторність вчиненого діяння тощо [9]. На нашу думку, критеріями для визначення деяких адміністративних правопорушень кримінальними проступками можуть стати: 1) учинення проступків поза сферою управління; 2) ступінь їх небезпечності для суспільних відносин; 3)

вид стягнення. Так стягненнями, що свідчать про кримінально-правовий характер проступків, є:

- конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом проступку; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного проступку;
- виправні роботи;
- адміністративний арешт.

Крім того, існує необхідність перегляду змісту й видів адміністративних стягнень. Ними повинні залишитися лише попередження, штраф і позбавлення спеціального права, наданого особі (права керування транспортними засобами, права полювання). Потрібно відмовитися від такого адміністративного стягнення, як оплатне вилучення предмета, який став знаряддям учинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, оскільки воно порушує вимоги Конституції України. Конфіскація й виправні роботи можуть застосовуватися лише як покарання за скоєння злочину. А оскільки за вчинення адміністративних проступків пропонується не застосовувати адміністративний арешт, то його слід перейменувати на короткостроковий арешт, що буде санкцією за кримінальний проступок.

Що стосується процесуального критерію відмежування адміністративних правопорушень від злочинів, то він пов'язаний лише з процесуальним порядком розгляду адміністративних і кримінальних справ. Перші розглядаються за правилами адміністративного процесу, а інші - за правилами кримінального судочинства. Також слід врахувати й те, що кримінальні проступки повинні мати судову юрисдикцію й бути предметом регулювання кримінального законодавства (наприклад, дрібне хуліганство, учинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису тощо). Схожим є поділ злочинних діянь на злочини та кримінальні проступки за КК Литовської Республіки. Згідно зі ст. 12 кримінальним проступком вважається небезпечне й заборонене цим кодексом діяння, за вчинення якого передбачене покарання, не пов'язане з позбавленням волі, за винятком арешту [10].

Слідча й судова практика довела, що краще розглядати критерії відмежування в сукупності, а не по два чи три. Загалом, для розв'язання зазначеного питання доцільно поділити їх на основні й факультативні, що допоможе юристам-правникам орієнтуватися в конкретній ситуації. Отже, для вирішення проблеми відмежування адміністративних проступків від злочинів, на нашу думку, слід спиратися на такі критерії: 1) основні: матеріальний (суспільна небезпека); суб'єктивна сторона; суб'єкт, який вчинив правопорушення; 2) факультативні: критерій покарання; процесуальний; коло осіб (органів), які уповноважені розглядати такі справи.

За критерієм ступеня суспільної небезпеки діяння, найдоцільніше виділити три групи правопорушень: 1) злочини, тобто діяння, які мають найбільший ступінь суспільної небезпеки; 2) кримінально-правові проступки меншої суспільної небезпеки, яким не притаманні ознаки злочинного діяння; 3) адміністративні правопорушення.

Як зазначає О. Банчук, на шляху реформи адміністративно-деліктного права є кілька ключових проблем, зокрема [12]: 1) застарілість адміністративно-деліктної термінології; 2) еkleктичність (поєднання різнорідних за своєю природою елементів) змісту матеріального адміністративно-деліктного законодавства та, внаслідок цього; 3) еkleктичність змісту адміністративно-деліктної процедури; 4) розпорошеність і несистемність адміністративно-деліктного законодавства.

Застарілість адміністративно-деліктної термінології проявляється в тому, що наука й надалі використовує поняття адміністративне правопорушення й адміністративна відповідальність лише щодо діянь фізичних осіб, слідує положенням досі чинного Кодексу про адміністративні правопорушення 1984 р. Але таке звужене розуміння не відповідає іншим напрацюванням і досягненням загальної адміністративно-правової науки й практики, яке проявилось в запровадженні повноцінного інституту адміністративної юстиції через прийняття Кодексу адміністративного судочинства, положеннях проекту Концепції реформування адміністративного права України й розробленні доктрини рівності учасників типу адміністративних відносин "держава-особа".

Еkleктичність змісту матеріального адміністративно-деліктного законодавства проявляється в тому, що серед нинішніх адміністративних правопорушень є велика кількість діянь, які мають кримінально-правовий характер і повинні бути переміщені до сфери кримінального права. Це дрібне викрадення чужого майна, дрібне хуліганство, розпиття спиртних напоїв у громадському місці тощо. Основними ознаками для виділення кримінальних проступків з числа сьогоднішніх адміністративних правопорушень мають стати: 1) неуправлінський зміст об'єктивної сторони цих протиправних діянь; 2) кримінально-правовий характер стягнень (конфіскація майна, виправні роботи, арешт).

Література

1. Загальна теорія держави і права // За ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. - Х.: Право, 2002.
2. Трайнин А.Н. Общее учение о составе преступления. - М., 1957. - С. 54.
3. Дробот. В.П. О возвращении административной преюдиции в Уголовный кодекс Украины // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. - 2006. - № 4. - С. 146.
4. Назаренко Д.О. Про співвідношення кримінальної й адміністративної відповідальності за порушення правил адміністративного нагляду // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення: Мат-ли міжнародної науково-практичної конференції (7-8 квітня 2006 р.). - Львів, 2006. - С. 158.
5. Адміністративне право України: Підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 544 с.
6. Кузнецова Н.Ф. Преступление и преступность: Избр. труды. - СПб., 2003. - С. 425.
7. Васильев Э.А. Общие черты административного правонарушения и преступления // Административное право и процесс. - 2007. - № 1. - С. 2.
8. Голосніченко І.П. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права. - Вища школа, 1991. - С. 3-5.
9. Адміністративне законодавство України та його розвиток (нотатки з науково-практичної конференції) / Право України. - 2007. - № 2. - С. 155.
10. Хавронюк М. Поняття злочинного діяння за законодавством Європейських країн // Підприємство, господарство і право. - 2004. - № 9. - С. 112.
11. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право). - К.: Юрінком Інтер, 2008. - 256 с.
12. Банчук О. Реформа інституту адміністративної відповідальності в Україні: проблеми та варіанти їх вирішення // Актуальні проблеми держави і права: Збір-

ник наукових праць. - 35-й вип. / Редкол.: С.В. Ківалов (голов.ред.) та ін.; Відп. за вип. Ю.М. Оборотов. - Оdesa: Юридична література, 2007. - С. 288-292.

13. Адміністративне право України: Підруч. / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 544 с.

14. Переконавання і примус у державному управлінні.

Адміністративна відповідальність / Ю.П. Битяк, В.В. Зуй, А.Т. Комзюк. - Х.: Укр. юрид. академія, 1994. - 44 с.

Косянчук Т.О.
доцент кафедри адміністративного, господарського
та фінансового права Академії праці
і соціальних відносин ФПУ
Надійшла до редакції 22.08.2012

УДК 342.9

ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ ДЛЯ УРЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРІВ

Пишна А. Г.

У Концепції удосконалення судівництва для затвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схваленій Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006, в п. 5 р. Х зазначено про те, що з метою розвантаження судів необхідно розвивати альтернативні (позасудові) способи врегулювання спорів. Наукового обґрунтування й практичного втілення потребує медіація - діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу й урегулювання спору самостійно самими учасниками [1]. На необхідності запровадження медіації зазначено й у Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009-2014 роки. Зокрема відзначається, що велика завантаженість судів загальної юрисдикції, недостатня кількість суддів відповідної кваліфікації призводять до того, що справи розглядаються по кілька років. Тому на часі впровадження альтернативних способів розв'язання спорів у сфері інтелектуальної власності, зокрема медіації [2].

28 квітня 2009 р. у м. Київ голова Вінницького окружного адміністративного суду Віталій Кузьмишин і експерти Ради Європи Франс Ван Арем і Йоахім Мемель підписали Угоду про співробітництво. Цією Угодою з метою реалізації заходів Спільної програми Європейської Комісії й Ради Європи "Прозорість та ефективність судової системи України" передбачено запровадження пілотного проекту з медіації при вирішенні адміністративних спорів. Для запровадження цього проекту було обрано Донецький апеляційний адміністративний суд і Вінницький окружний адміністративний суд [3].

Медіація - це вид альтернативного врегулювання спорів, метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації й проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який задовольняв би інтереси й потреби всіх учасників конфлікту.

В Україні з метою створення інституції, яка б стала рушійною силою для розвитку альтернативних способів вирішення спорів в Україні шляхом проведення навчання й надання послуг дійсно незалежних медіаторів при Києво-Могилянській бізнес-школі започаткований Український центр медіації [4]. На відміну від багатьох зарубіжних країн, в яких практика медіації нараховує не одне десятиріччя й отримала нормативне закріплення, в Україні відсутній спеціальний нормативно-правовий акт, в якому б визначались поняття, порядок проведення медіації, а також категорії спірних відносин, в яких вона може використовуватись. Однак, враховуючи важливість і прак-

тичну необхідність медіації, в Україні розроблено проект закону "Про медіацію" від 19.04.2012 р. № 10301-1. Відповідно до ст. 4 проекту медіація поширюється на цивільні, господарські, адміністративні, трудові, сімейні спори, а також кримінальні справи у випадках, передбачених чинним законодавством [5].

В умовах сьогодення до медіації звертаються переважно при розв'язанні цивільно-правових і господарсько-правових спорів. Адже такі спори, як правило, виникають між рівноправними суб'єктами, які можуть за власною згодою обирати різні варіанти розв'язання конфлікту. Більш дискусійним є питання можливості й доцільності запровадження медіації при розв'язанні адміністративних спорів. Зумовлено це тим, що однією зі сторін спору виступає орган державної влади, наділений владними повноваженнями, який має діяти лише в межах, чітко визначених законом. Тому пошук компромісу між конфліктуючими сторонами є більш складним, ніж у цивільних чи господарських спорах. Слід зазначити, що однаковість щодо можливості застосування медіації для врегулювання адміністративних спорів не досягнуто ні серед практиків, ні серед науковців. Разом з тим, визначення можливості застосування медіації в адміністративному процесі має важливе не лише теоретичне, а й практичне значення, що зумовлює актуальність дослідження.

Окремі аспекти розкриття суті й переваг медіації висвітлювались у працях Н.Л. Бондаренко-Зелінської, С.А. Виноградової, С.Ф. Демченко, Л.В. Мамчур. Проблемним питанням запровадження медіації при розв'язанні адміністративних спорів досліджувались у працях В. Бевзенко, І. Бельської, Д. Давиденко, С. Зирянова, К. Лебедєвої та ін. Разом з тим, проблема запровадження медіації в розв'язанні адміністративних спорів залишається недостатньо висвітленою, особливо щодо запровадження відповідної практики при вирішенні спорів, які виникають у сфері права інтелектуальної власності.

Метою статті є визначення можливості застосування медіації для врегулювання адміністративних спорів.

Відповідно до ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України юрисдикція адміністративних судів поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, а також у зв'язку з публічним формуванням суб'єкта владних повноважень шляхом виборів або референдуму. Юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, зокрема:

- спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивіду-